

УДК 336.6

О. М. Петрук,

д. е. н., професор, професор кафедри фінансів та цифрової економіки,

Державний університет "Житомирська політехніка"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5351-5679>

А. Ю. Полчанов,

д. е. н., професор, професор кафедри фінансів та цифрової економіки,

Державний університет "Житомирська політехніка"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6019-9275>

С. М. Ніколаєнко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки, менеджменту, маркетингу та готельно-ресторанної справи,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7895-2835>

С. М. Дячек,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів та цифрової економіки,

Державний університет "Житомирська політехніка",

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2061-9938>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.11.5

ПЛАНУВАННЯ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

О. Petruk,

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Professor of the Department of Finance and Digital Economic, Zhytomyr Polytechnic State University

A. Polchanov,

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Professor of the Department of Finance and Digital Economic, Zhytomyr Polytechnic State University

S. Nikolaienko,

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Economics, Management and Marketing, Zhytomyr Ivan Franko State University

S. Diachek,

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Finance and Digital Economic, Zhytomyr Polytechnic State University

PLANNING IN THE FINANCIAL MANAGEMENT SYSTEM OF INSURANCE COMPANIES UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF WAR

Стаття присвячена дослідженню встановлення етапів планування в системі фінансового менеджменту страхових компаній в умовах воєнного стану. Визначено, що провідні українські страхові компанії з початку повномасштабного вторгнення намагаються проводити планування на різних рівнях своєї діяльності, включаючи стратегічне планування, оперативне планування, планування управління ризиками, оновлення планів. Встановлено, що конкретні методи та підходи до планування суттєво відрізняються в залежності від території провадження страхової діяльності (компанії, що мали розгалужену мережу відділень на Сході України, нівелювали попередні системи фінансового управління), менеджменту компанії, її розміру, структури, типу страхової діяльності та інших факторів.

Авторами сформовано послідовність процедурних дій для адаптивності процесу планування управління фінансами страхових компаній на сучасному українському страховому ринку, який функціонує в умовах війни. Обгунтовано етапи планування в системі фінансового менеджменту страхових компаній в умовах воєнного стану, до яких включено аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища страхових компаній; визначення фінансових цілей, розробка фінансової стратегії, операційне планування та моделювання, контроль та оновлення планів. Впровадження планування за визначеними етапами покликане допомогти страховим компаніям адаптуватися до реалій воєнного стану на страховому ринку України.

The article is devoted to the study of the establishment of planning stages in the financial management system of insurance companies under martial law. It was established that under the conditions of martial law, insurance companies continue to conduct their activities, absorbing the risks of their clients, ensuring their effective management. It was determined that the leading Ukrainian insurance companies, since the beginning of the full-scale invasion, are trying to conduct planning at various levels of their activities, including strategic planning, operational planning, risk management planning, and updating plans.

It has been proven that planning contributes to the definition of risk scenarios, predicting strategies to minimize or eliminate the latter, and planning as a component of the financial management of an insurance company in a state of war plays an important role, ensures the definition of financial goals and contributes to the development of a strategy that adapts to external conditions. It has been established that specific methods and approaches to planning differ significantly depending on the territory of insurance activity (companies that had an extensive network of branches in the East of Ukraine eliminated previous financial management systems), company management, its size, structure, type of insurance activity and other factors

The authors have formed a sequence of procedural actions for the adaptability of the planning process of financial management of insurance companies in the modern Ukrainian insurance market, which functions in conditions of war. The methodological basis of the research was general scientific and special methods, in particular, methods of analysis, synthesis and comparison. The stages of planning in the system of financial management of insurance companies in the conditions of martial law, which include the analysis of the internal and external environment of insurance companies; definition of financial goals, development of financial strategy, operational planning and modeling, control and updating of plans. The implementation of planning according to certain stages is designed to help insurance companies adapt to the realities of martial law in the insurance market of Ukraine.

*Ключові слова: страхові компанії, управління фінансами, планування, воєнний стан.
Key words: insurance companies, financial management, планування, martial law.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Планування в структурі фінансового менеджменту страхових компаній є суттєвим компонентом страхової діяльності. В умовах воєнного стану страхові компанії продовжують провадити свою діяльність, поглинаючи ризики своїх клієнтів, забезпечуючи ефективне управління ними. Планування сприяє визначенню ризикових сценаріїв, передбачаючи стратегії мінімізації або ліквідації останніх. Зокрема, встановлені регуляторні вимоги, навіть в умовах війни, зобов'язують українські страхові компанії здійснювати певні види планування, наприклад, у сфері управління ризиками або капіталом.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вчені та дослідники, такі, як Brigham Eugene F., Houston Joel F. [6], Reilly F., Brown K. [7], Ehrhardt M., Brigham E. [8], Баранова О. [1], Шишпанова Н., Бондар О. [5], працювали над проблематикою у сфері планування фінансового менеджменту страхових компаній. Проте, зважаючи на військові дії, розвиток технологій та змінність клієнтських вимог, обґрунтованим та актуальним є дослідження, що передбачатиме формування етапів планування у структурі фінансового менеджменту, для забезпечення фінансової стабільності, у розрізі попередження можливих фінансових проблем в умовах війни. Адже, як свідчать дані Національного банку України, за 2022 рік обсяги страхових премій зі страху-

вання життя зменшилися на 17%, ризикового страхування — на 21%. Коефіцієнти операційної ефективності страховиків погіршилися у порівнянні з попереднім 2021 роком через зростання операційних витрат. Станом на 1 січня 2023 року сім страховиків порушували хоча б один із нормативів платоспроможності та достатності капіталу й ризиковості операцій. [2] Аналітичні дані вказують на фінансові проблеми страхових компаній, які необхідно попереджувати за оновленими процедурними діями планування у загальній структурі фінансового менеджменту.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є встановлення етапів планування в системі фінансового менеджменту страхових компаній в умовах воєнного стану. Методологічною основою дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема, методи: аналізу, синтезу та порівняння.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Планування в фінансовому менеджменті є стандартною практикою для всіх страхових компаній, оскільки воно є необхідним для ефективного управління ризиками, забезпечення фінансової стабільності, відповідності регулятивним вимогам, проте військові дії суттєво видозмінили процес планування. Провідні українські страхові компанії, такі як ПРАТ СК "ПЗУ Україна", АТ "СГ "ТАС", ПРАТ "СК "АЛЬФА СТРАХУВАННЯ", ПРАТ "СК "УНІКА" та ін. проводять адаптивне планування на різних рівнях своєї діяльності, включаючи стратегічне планування, оперативне планування, планування управління ризиками, оновлення планів. Конкретні методи та підходи до планування суттєво відрізняються в залежності від території провадження страхової діяльності (компанії, що мали розгалужену мережу відділень на Сході України, нівелювали попередні системи фінансового управління), менеджменту компанії, її розміру, структури, типу страхової діяльності та інших факторів. Дослідивши практичні аспекти роботи у сфері планування вищенаведених страхових компаній, проаналізувавши праці науковців у розрізі тематичної спрямованості, врахувавши вплив воєнних дій на стан страхових компаній, нами було сформовано послідовність процедурних дій для адаптивності процесу планування управління фінансами страхових компаній на сучасному українському страховому ринку, який функціонує в умовах війни. Отже, до етапів планування в системі фінансового менеджменту страхових компаній в умовах воєнного стану ми включили:

1. Аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища страхових компаній.
2. Визначення фінансових цілей.
3. Розробка фінансової стратегії.
4. Операційне планування та моделювання.
5. Контроль та оновлення планів.

Варто зауважити, що плануванню в умовах воєнного стану передують процедура прогнозування, яка є важливою в процесі управління фінансами страхових компаній. Результати опитування проведеного НБУ, пока-

зали, що усі компанії потерпають від військових дій на території України. Так, у 2022 році суттєво знизилися обсяги продажів, особливо через роздрібні канали, є багато запитів від клієнтів на відтермінування чергових платежів та розірвання договорів страхування. Відповідно на початку вторгнення (у квітні 2022 року), 42% страховиків мали проблеми з повним та своєчасним поданням звітності. 25 страховиків, на які припадає 10,5% страхового ринку, зазначали про проблеми з виконанням нормативів [3]. Важливо зазначити, що прогнозування допомагає компаніям визначати майбутні фінансові тенденції та динаміку, які можуть вплинути на їх діяльність. Прогнозування використовується для визначення майбутніх тенденцій на основі попередніх даних та поточної інформації, надає можливість страховим компаніям здійснювати ефективне планування: встановлювати досяжні цілі, розробляти більш інформативні стратегії та плани.

Планування як процедурний етап фінансового менеджменту страхових компаній варто розпочинати з аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища, поточної фінансової ситуації, яка відповідає умовам воєнного стану. Менеджери страхової компанії мають розуміти місце на ринку, конкурентні переваги, недоліки, можливості, загрози, які виникають в результаті зовнішніх змін. Найефективніші інструменти для аналізу зовнішніх факторів, які рекомендують використовувати провідні науковці, це — SWOT-аналіз (сильні сторони, слабкі сторони, можливості, загрози, де серед основних загроз вказувати військові дії та пропрацювати SWOT-аналіз на основі цього аспекту) та PESTEL-аналіз (політичні, економічні, соціальні, технологічні, екологічні та юридичні фактори).

Визначення фінансових цілей — наступна процедура дія планування у фінансовому менеджменті страхових компаній, яка передбачає визначення довгострокових та короткострокових прагнень компанії з фінансової точки зору. Встановлені довгострокові та короткострокові фінансові цілі мають бути кількісно вимірювані, досяжні та релевантні для потреб страхового бізнесу. Крім того, в умовах воєнного стану в Україні, необхідно формувати гнучкі цілі, щоб страхова компанія могла адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Довгострокові цілі стосуються фінансової стабільності компанії, наприклад, підвищення рівня рентабельності, ринкової вартості, власного капіталу, рівня ліквідності та ін. Короткострокові цілі співвідносяться з поточними операціями та мають забезпечити поточну страхову діяльність для досягнення довгострокових цілей. Короткострокові цілі, зазвичай, пов'язані з доходами, витратами, грошовими потоками, рівнем покриття ризиків.

На основі визначених фінансових цілей компанія має розробити стратегічну модель, включаючи запровадження нових страхових продуктів, які будуть адаптовані під умови воєнного часу; вибір внутрішніх ринків та оцінка можливості виходу на міжнародний страховий ринок, визначення інвестиційної стратегії, яка має бути скоригована на воєнний стан (зменшення інвестицій в об'єкти нерухомості) та ін., тобто компанія має сформулювати план для досягнення встановлених цілей.

Наступним кроком передбачається здійснення операційного планування, яке зосереджується на коротко-

строкових цілях та завданнях й прямо впливає на щоденну діяльність. Операційне планування забезпечує виконання стратегічних цілей шляхом їх перетворення на конкретні дії. Операційне планування в умовах воєнного стану повинно включати наступні компоненти:

1) бюджетування — прогнози доходів та витрат, які забезпечують ефективне управління фінансами страхової компанії. Основні статті бюджетування: доходи, витрати, інвестиції, грошові потоки тощо;

2) попередній розподіл ресурсів — визначення потреб у фінансових ресурсах та їх попередній розподіл для виконання стратегічних цілей, включаючи алокацію капіталу, управління ліквідністю та оптимізацію балансу активів і пасивів;

3) оцінка ризиків — виявлення фінансових ризиків, таких, як валютний ризик, кредитний ризик, ризик процентної ставки, ризик ринкової волатильності та опрацювання можливостей їх мінімізації.

Пропонуємо як доповнення до операційного планування застосовувати систему моделювання, що передбачає застосування математичних та статистичних моделей для імітації різних сценаріїв та їх потенційного впливу на фінансову діяльність компанії. Страхова компанія може використовувати моделі ризику для оцінки потенційного впливу різних ризикових ситуацій на її фінансову стабільність, або ж моделювання інвестиційного бюджету — для розуміння, як різні стратегії або рішення можуть вплинути на її інвестиційні доходи.

Завершальною дією в плануванні нами було встановлено контроль та оновлення планів у системі планування фінансового менеджменту. Система контролю виявляє результати відхилення планових показників. На основі аналізу відхилень страхова компанія може вирішити внести зміни в свої стратегії, плани або процеси, щоб покращити діяльність, що особливо актуально в умовах воєнного стану, адже може включати зміну бюджетів, цілей, ресурсів або стратегій.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Відповідно до проведеного дослідження, можемо зробити висновок, що планування як складова фінансового менеджменту страхової компанії в умовах воєнного стану, відіграє важливу роль, забезпечує визначення фінансових цілей та сприяє розробці стратегії, яка адаптується під зовнішні умови. Встановлено адаптивні до умов воєнного стану етапи планування в системі фінансового менеджменту: аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища страхових компаній; визначення фінансових цілей, розробка фінансової стратегії, операційне планування та моделювання, контроль та оновлення планів. Планування за визначеними етапами покликано допомогти страховим компаніям адаптуватися до реалій воєнного стану на страховому ринку України.

Література:

1. Баранова О. В. Фінансове планування у страхових організаціях: дис. канд. екон. наук. Київ: ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана". 2008. 254 с.

2. Національний банк України: офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/aktivnist-nadavachiv-nebankivskih-finansovih-poslug-vidnovlyuyetsyanerivnomirno-i-zalishayetsya-znachno-nijchoyu-zadovoyennu--oglyad-nebankivskogo-finsektoru-za-ivkvar-tal-2022-roku> (дата звернення: 7.05.2023).

3. Національний банк України: офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyivoyennogo-stanu-rinok-strahuvannya-prodovjuyepratsyuvati--rezultati-opituvannya> (дата звернення: 9.05.2023).

4. Приватне акціонерне товариство "Страхова компанія "УНІКА": офіційний сайт. URL: <https://uniqa.ua/ru/blog/strakhuvannya-pid-chas-voennogo-stanupitannya-ta-vidpovid-i/> (дата звернення: 5.05.2023).

5. Шишпанова Н. О., Боднар О. А. Розвиток страхового ринку України в умовах трансформаційних змін. *Modern Economics*. 2021. № 26 (2021). С. 185—189. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V26\(2021\)-28](https://doi.org/10.31521/modecon.V26(2021)-28).

6. Brigham Eugene F., Houston Joel F. *Fundamentals of Financial Management*. Cengage Learning. 2015. P. 832

7. Reilly F., Brown K. *Analysis of Investments and Management of Portfolios* Paperback. Cengage Learning EMEA; New edition 2015. P. 792.

8. Ehrhardt M., Brigham E. *Corporate Finance: A Focused Approach* South-Western College Publishing; 7th edition 2019. P. 864.

References:

1. Baranova, O. V. (2008), "Financial planning in insurance organizations", Ph.D. Thesis, Economy, DVNZ "Kyivs'kyj natsional'nyj ekonomichnyj universytet imeni Vadyma Het'mana", Kyiv, Ukraine.

2. National Bank of Ukraine (2023), available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/aktivnist-nadavachiv-nebankivskih-finansovih-poslug-vidnovlyuyetsyanerivnomirno-i-zalishayetsya-znachno-nijchoyu-zadovoyennu--oglyad-nebankivskogo-finsektoru-za-ivkvar-tal-2022-roku> (Accessed 7.05.2023).

3. National Bank of Ukraine (2023), available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pid-chas-diyivoyennogo-stanu-rinok-strahuvannya-prodovjuyepratsyuvati--rezultati-opituvannya> (Accessed 9.05.2023).

4. UNIQA Ukraine (2023), available at: <https://uniqa.ua/ru/blog/strakhuvannya-pid-chas-voennogo-stanupitannya-ta-vidpovid-i/> (Accessed 5.05.2023).

5. Shyshpanova, N. O. and Bodnar, O. A. (2021), "Development of the Insurance Market in Ukraine in the Context of Transformation Changes", *Modern Economics*, vol. 26(2021), pp. 185—189. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V26\(2021\)-28](https://doi.org/10.31521/modecon.V26(2021)-28).

6. Brigham, E. F. and Houston, J. F. (2015), *Fundamentals of Financial Management*, Cengage Learning, Boston, USA.

7. Reilly, F. and Brown, K. (2015), *Analysis of Investments and Management of Portfolios*, Cengage Learning EMEA, Andover, UK.

8. Ehrhardt, M. and Brigham, E. (2019), *Corporate Finance: A Focused Approach*, 7th edition, South-Western College Publishing, Cincinnati, USA.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2023 р.